

відповідального бізнесу : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. 25 листопада 2010 р. / за заг. ред. д.е.н., проф. О. Ю. Амосова. – Х. : Вид-во ХарPI НАДУ “Магістр”, 2010. – С. 165–167.

7. Руденко К. А. Социальная ответственность бизнеса в системе взаимодействия властных и предпринимательских структур : автореф. дис. ... к.э.н. : 08.00.05 / К. А. Руденко ; Новгородский гос. ун-т. – В. Новгород, 2006. – 28 с.

8. Стрижов С. А. Социальная ответственность бизнеса как требование времени / С. А. Стрижов // Государственная служба. 2005. № 6. С. 116–121.

9. Carroll A. B. The pyramid of corporate social responsibility: Toward the moral management of organizational stakeholders / A. B. Carroll. – Business Horizons 34 (4). – 1991. – P. 39–48.

Надійшла до редколегії 17.11.2014 р.

УДК 330.101

Б. Ю. ТИРУСЬ

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Проаналізовано основні підходи та дефініції “модернізації”, виділено її типи. Запропоновано стратегічні напрями державної політики у сфері модернізації економіки України і обґрунтовано необхідність інноваційного підходу в сучасних глобалізаційних процесах.

Ключові слова: державна політика, модернізація економіки, інновації, реформування.

The analysis of the main approaches and definitions of “modernization”, highlighted its type. A strategic directions of state policy on modernization of Ukraine’s economy and the necessity of an innovative approach to contemporary globalization processes.

Key words: public policy, modernization of the economy, innovation, reform.

В умовах формування ринкової економіки в Україні виникають нові вимоги до розвитку національної економіки. Сучасний її стан потребує високотехнологічного розвитку, тобто модернізації всіх складових господарювання, суспільного життя та державного устрою шляхом системного раціонального їх реформування, становлення нової, більш

ефективної, адекватної вимогам ХХІ ст. структури економіки. Безальтернативність таких прагнень визначається формуванням у світі умов нового, шостого технологічного укладу, що радикально вдосконалює весь замкнений цикл на основі нанотехнологій та залучає до цих процесів усі галузі економіки.

Значний внесок у дослідження сутності економічних процесів в Україні та їх модернізації зробили такі вчені, як В. Андрущенко, Ю. Бажало, О. Блінов, З. Варналій, І. Гайдуцький, М. Геєць, І. Грицюк, Б. Квасюк, І. Лукінов, О. Мамедов, І. Михасюк, В. Павленков, І. Половінкін, О. Раєвнева, С. Реверчук, В. Савченко, В. Семиноженко, Л. Федулова, А. Чухно, Е. Ясин та ін.

Метою статті є обґрунтування необхідності на даному етапі економічного розвитку України запровадження зваженої та гармонічної модернізації всіх галузей. Розглянуто стратегічні напрямки державної економічної політики, аргументовано потребу у покращенні інноваційного клімату для ефективної діяльності економічних процесів в напрямку глобалізації.

Протягом 1999 – 2008 рр. в Україні прийнято понад 20 стратегій, 80 концепцій щодо інноваційного розвитку країни. У 2010 р. офіційно проголошено курс на модернізацію економіки, а Національною академією наук України було презентовано Національний проект реформ, де особливу увагу приділено питанням модернізації. Колектив українських учених у щорічній Національній доповіді НАН України підкреслив важливість концептуального бачення принципово нового курсу здійснення в Україні назрілих модернізаційних перетворень, конкретних завдань і механізмів їх реалізації в умовах, коли спостерігається не просто економічна криза, а крах існуючої моделі економічного розвитку [1, с. 2, 87].

Головним орієнтиром для ідентифікації змісту українського проекту модернізації економіки була Програма економічних реформ на 2010 – 2014 рр. “Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава”, що стала основою для розробки інших програмних документів [2] та практичних дій. У ній визначено лише стратегічні напрями перетворень, проте все ще не визначено методології модернізації національної економіки, не здійснено оцінки заходів, що реалізуються, на предмет відповідності цілям модернізації, тому на сьогодні в Україні відсутній чітко окреслений національний проект модернізації.

Представлена “Стратегія реформ – 2020” передбачає ґрунтовне реформування і визначає досягнення європейських стандартів життя та гідного місця Україні в світі. Зазначений документ містить 62 реформи та 10 програм, які розподілені по чотирьох векторах розвитку: сталий розвиток України; безпека держави, бізнесу та громадян; відповідальність і соціальна справедливість; гордість за Україну в Європі та світі. Першочерговими з них стануть оновлення влади та антикорупційна реформа, судова реформа, децентралізація та реформа державного управління, дерегуляція та розвиток

підприємництва, реформи правоохоронної системи, системи національної безпеки та оборони, охорони здоров'я та податкова реформа. Також визначено дві першочергові державні програми – енергонезалежності та популяризації України у світі.

Серед ключових показників, яких планується досягти до 2020 р., – з 8508 до 16000 дол. США підвищити долю ВВП на душу населення, піднятися з 112 місця до першої “двадцятки” в рейтингу легкості ведення бізнесу, залучити 40 млрд дол. США прямих іноземних інвестицій, довести військові витрати з нинішніх 1,02 до 5 % від ВВП, підвищити середню тривалість життя на три роки [3].

Тезисний варіант стратегії і зазначені перспективні показники потребують кардинальних кроків в напрямку модернізації економіки. У сучасній науковій економічній літературі термін “модернізація” став багатозначним і трактується по-різному. Сам термін у перекладі з англійської мови визначається як “осучаснення”, а в перекладі з французької – “новітній”. Він означає зміну, вдосконалення чого-небудь до сучасних вимог і смаків, надання минулому невластивих йому сучасних рис [4, с. 349–350]. Тобто цей термін використовується у двох аспектах: 1) у прикладному, технічному – удосконалення, доведення об'єкта до нових вимог і норм, технічних умов і показників якості; 2) в історико-філософському – як макропроцес переходу від традиційного до модерного суспільства. В залежності від напрямку його використання він має наступні види (або процеси): економічний, організаційний, політичний, соціальний, екологічний, культурний та технологічний.

Під модернізацією зазвичай розуміють вдосконалення для відповідності сучасним вимогам. Модернізація економіки означає структурні, технологічні, інституціональні зміни в національній економіці, що спрямовані на підвищення її конкурентоспроможності та забезпечення розвитку в довгостроковій перспективі [5, с. 87].

Більшість дослідників звертає увагу на багатозначність поняття “модернізація”. Модернізація – це завжди:

1) системний процес: означає зміни економічних, політичних, правових, культурних інститутів та відносин. Має проводитись одночасно на кількох рівнях [6, с. 88]: інституційних реформ (зміна, узгодження правил і процедур суспільно-економічного життя); економічної політики (застосування адекватних інструментів впливу на економічні процеси); соціальної політики (формування умов для реалізації інтересів окремих суспільних груп);

2) мобілізаційний процес, що запроваджується для скорочення відставання від країн-конкурентів [7, с. 5], тобто передбачає просторову і часову мобілізацію ресурсів, а цільові орієнтири процесу залежать від конкурентів.

Виходячи з аналізу розглянутих дефініцій поняття “модернізація”, можна дати визначення процесу модернізації економіки України як стратегії

її розвитку на засадах інноваційності за допомогою системного реформування усіх галузей економіки, становлення нової, більш ефективної, адекватної вимогам глобалізації структури економіки шляхом поглиблення розподілу праці, ефективного використання енергетичного обладнання виробництва, розвитку науки у напрямі підвищення конкурентоспроможності економіки на світовій арені та забезпечення її розвитку в довгостроковій перспективі.

Вирізняють два типи модернізації [8, с. 86]:

1) адаптивна (імітаційна) – здійснюється шляхом впровадження позичених нововведень, що пов'язано з витратами на придбання авторських прав, патентів, ліцензій, обладнання і т. п. – тобто, з виплатою інноваційної ренти. Визначає наздоганяючий тип розвитку. Включає підтипи: а) регульована – в рамках обраної стратегії розвитку країни; б) стихійно-корпоративна – в інтересах національних чи закордонних корпорацій (що далеко не завжди співпадають з інтересами національними), ускладнює координацію процесу;

2) креативна – здійснюється на основі власних інновацій: розроблені в країні технологічні та інституційні нововведення отримують визнання і починають розповсюджуватись по світу, забезпечуючи країні рентний дохід. Визначає випереджаючий тип розвитку.

За ресурсами вони є конкуруючими, загалом же зазвичай поєднуються у певних пропорціях, оскільки представляють собою два етапи здійснення модернізаційного проекту.

Модернізація, як показує аналіз, - явище складне і багатовимірне, охоплює різні сфери діяльності людей. Для забезпечення сталого економічного розвитку потрібно провести не тільки модернізацію економіки, а й усіх сфер суспільного життя. Адже модернізація – це не лише переозброєння економіки, вважає І. Грицюк, а це визначення технічної стратегії держави, шлях розбудови країни в певному напрямку. Держава визначає джерела та шляхи акумуляції фінансових ресурсів для модернізації економіки. Її проведення передбачає інтенсифікацію процесу економічного відтворення шляхом поглиблення розподілу праці, ефективного використання енергетичного обладнання виробництва, розвитку науки та раціонального управління [9].

Важливо забезпечити підвищення рівня виконання державної політики модернізації з метою реального переходу від імітаційного до інноваційно-технологічного розвитку. Загалом, реформи потрібні в усіх галузях економіки держави. У зв'язку із цим стратегічними напрямками державної політики у сфері модернізації економіки повинні бути наступні (рисунок).

Оскільки модернізація неможлива без використання новітніх досягнень науки і техніки, технологій та інновацій, то в основі модернізації економіки держави повинна лежати інноваційна діяльність, яка виступає як процес, спрямований на реалізацію результатів наукових досліджень та розробок у новий або удосконалений продукт, що реалізується на ринку.

Рисунок. Стратегічні напрями державної політики у сфері модернізації економіки України*

*Джерело: власні узагальнення

Загальна концепція інноваційного розвитку, яка була створена Європейською Комісією у зв'язку з розширенням Євросоюзу, чітко визначає пріоритетні напрями державної політики у сфері економічного розвитку на основі інновацій і знань.

Перший – створення інститутів, що заохочують суб'єктів фінансової, наукової й промислової діяльності впроваджувати інновації, передусім, через фіскальні заходи: податкові пільги, податкові кредити, прискорену амортизацію, цільову підтримку через гранти й позики тощо.

Другий – створення інфраструктури інноваційної економіки.

Третій – випереджаючий розвиток гуманітарного капіталу. Насамперед, це формування в суспільстві загальної інноваційної культури [10].

Інновації, з одного боку, завжди несуть загрозу для стабільності, але з іншого – складають зміст самого життя, необхідну умову існування суспільства, спосіб підтримки та утвердження в мінливому світі. Це означає, що і зараз, і в довготривалій перспективі важливим фактором визначення місця і ролі країни, забезпечення її конкурентоздатності буде прискорене освоєння інновацій і посилення їх впливу на соціально-економічний розвиток. Від того, які позиції країна посідає на ринках високотехнологічної продукції, будуть залежати можливості модернізації її економіки, виробництва інноваційного продукту. Тому модернізація на основі інноваційних технологій і пов'язаних з ними економічних і соціальних інститутів вимагає залучення значних обсягів фінансових ресурсів та ефективного їх використання [9, с. 160].

Інноваційність структури економіки держави визначає інноваційна активність підприємств. Її підвищення помітно відображається на рівні економічного розвитку різних суб'єктів господарської діяльності: у глобальній економіці конкурентні переваги мають ті країни і регіони, які забезпечують сприятливі умови для формування інноваційної культури; серед підприємств – ті, які здійснюють розробку, впровадження нових або вдосконалених продуктів чи технологій. Низька інноваційна активність призводить до уповільнення оборотності оборотних засобів, старіння основних засобів, що в результаті сприяє збільшенню собівартості виготовленої продукції, зниженню її конкурентних позицій на внутрішніх і зовнішніх ринках унаслідок подорожчання і зниження споживчих якостей. Для бізнесу впровадження інновацій є основою підвищення прибутків, освоєння нових ринків збуту; для органів державної влади – способом досягнення економічного зростання і забезпечення конкурентоспроможності країни [11, с. 138].

У рамках сказаного варто зауважити, що результатом успішної модернізації є побудова соціально ефективної економіки, яка:

- має бути динамічною і здатною до саморозвитку;
- здатна залучити до плідної праці суспільство в цілому, а не тільки один його прошарок або населення окремих регіонів чи мегаполісів;
- забезпечує ефективне використання всіх виробничих ресурсів суспільства (у тому числі та передусім людські ресурси), а не тільки якусь їх частину;
- забезпечує реалізацію інтелектуального потенціалу країни через розвиток науки та освіти та його необхідність для економіки;
- ґрунтується на сучасних суспільних відносинах [12].

Ці та інші ризики повинні бути враховані при взятті країною курсу на модернізацію економіки. Адже врахувавши основні перешкоди на шляху до оновлення економіки на початку здійснення модернізаційних перетворень, набагато легше оминати помилок та поставити розвиток держави у пряму залежність від тих прагнень та цілей, які ставляться перед суспільством.

Варто зазначити, що Україна як держава не може перебувати осторонь процесів, які відбуваються у світі й які постійно перебувають в динаміці, змінюючи свій зміст та форму. Так, ще вчора міжнародні процеси здебільшого мали вигляд інтернаціоналізації та інтеграції, а сьогодні панує вища форма інтернаціоналізації – глобалізація світової економіки, виклики якої вимагають від держав активних заходів, зокрема, у сфері оновлення всіх сфер життєдіяльності держави. Тому головним напрямом розвитку держави в умовах глобалізації є широкомасштабна, всеохоплююча модернізація всіх сфер суспільного життя і в першу чергу економіки.

Так, російський економіст О. Мамедов, який обґрунтував можливість провадження модернізації економіки своєї країни тільки завдяки глобалізаційному напрямку її розвитку, зазначив: “За моїм глибоким переконанням, саме імперативи економічної глобалізації одночасно є й

імперативами модернізації російської економіки!" [13, с. 6]. Те ж саме можна сказати й про економіку України, яка об'єктивно не може залишатися осторонь глобалізаційних процесів у світі і повинна враховувати їх при розробці та впровадженні стратегічних напрямів розвитку вітчизняної економіки. Адже тільки ті держави, які володітимуть потужним науково-технічним потенціалом, здійснюватимуть інноваційні прориви в розвитку науки і техніки, зможуть зайняти провідне місце в глобалізаційній економіці та на експортних ринках високотехнологічної продукції.

Якісна й органічна модернізація економіки в умовах глобалізації є для України виходом із непростого ситуації, адже країна пережила глибоку системну кризу та інтегрується в світовий ринок з ослабленим економічним потенціалом. Зрозуміло, що цей процес пов'язаний з низкою негативних обставин, які можуть спричинити втрату країною економічної та політичної незалежності. Тому реалізація ефективних заходів щодо модернізації української економіки неможлива без розробки та проведення певної політики спільними зусиллями держави, наукової та підприємницької еліти.

У підсумку слід зазначити, що технологічна, технічна та інноваційна модернізації не мають сенсу в сучасних умовах розвитку економічних відносин без урахування та застосування економічної модернізації. Адже економічна модернізація полегшує працю, підвищує її продуктивність, якість виробленої продукції, але реальне здійснення такої модернізації потребує значних зусиль. Разом з тим, вона являє собою реальний спосіб забезпечення "прориву" соціально-економічного розвитку країни в умовах глобалізації світової економіки.

Література:

1. Новий курс: реформи в Україні. 2010 – 2015 : Нац. доп. / за заг. ред. В. М. Гейця [та ін.]. – К. : НВЦ НБУВ, 2010. – 232 с.
2. Програма розвитку інвестиційної та інноваційної діяльності в Україні: затверджена постановою КМУ від 02.02.2011 р. № 389 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://document.org.ua>
3. Офіційне інтернет-представництво Президента України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/news/31305.html>.
4. Енциклопедія інновацій / за ред. Р. Дяківа. – К., 2012. – 599 с.
5. *Геєць В. М.* Інноваційні перспективи України / В. М. Геєць, В. П. Семіноженко. – Х. : Константа, 2006. – 272 с.
6. *Рустамов Э.* Принципы эволюционной модерни-зации переходных экономик / Э. Рустамов // Вопросы экономики. – 2009. – № 7. – С. 85–96.
7. *Онищенко В.* Модернізація як імператив розвитку України / В. Онищенко // Економіка України. – 2011. – № 7. – С. 4–14.
8. *Вардомский Л. Б.* Взаимные экономические связи в контексте модернизации экономики России и Украины / Л. Б. Вардомский // Економіка і прогнозування. – 2009. – № 1. – С. 77–89.

9. Грицюк І. В. Фінансові ресурси модернізації економіки та відновлення економічного зростання / Ілля Васильович Грицюк // Економічний аналіз : зб. наук. пр. / редкол. : С. І. Шкарабан (голов. ред.) та ін. – Тернопіль : ВПЦ Тернопіль. Нац. екон. ун-ту “Економічна думка”, 2013. – Т. 13. – С. 157–162.

10. Україна-2015: Національна стратегія розвитку. – К. : Громадсько-політичне об’єднання “Український форум”, 2008. – 74 с.

11. Гедз М. Й. Особливості модернізації промислового комплексу регіону на сучасному етапі розвитку суспільства / М. Й. Гедз // Фінансовий простір. – 2013. – № 4 (12). – С. 136–140.

12. Бужимська К. О. Модернізація економіки України в умовах глобалізації: основні тенденції та проблеми / К. О. Бужимська // Вісник ЖДТУ. – 2008. – № 3 (45): Економічні науки – С. 45–52.

13. Мамедов О. Ю. Модернизация российской экономики может иметь только глобализационную направленность! / О. Ю. Мамедов // Экон. вестн. Ростов. гос. ун-та. – 2009. – Т. 7. – № 3. – С. 5–9.

Надійшла до редколегії 20.10.2014 р.